

JAK (NE)FUNGUJÍ NAUČNÉ STEZKY V KRKONOŠSKÉM NÁRODNÍM PARKU?

MICHAL SKALKA

Ing. MICHAL SKALKA

Ve svojí práci uplatňuje zkušenosti mj. z osmileté služby strážce v Krkonošském národním parku. Jako vedoucí pracoviště ekologické výchovy se zabývá překládáním sofistikovaných informací od svých erudovaných kolegů do srozumitelného jazyka normálních lidí. Jeho práci můžete vidět na naučných stezkách v Krkonošském národním parku, Stezce korunami stromů Krkonoše i na přednáškách pro různé cílové skupiny.

BABYLON ZMATENÝCH CEDULÍ

Krkonošský národní park je tady od roku 1963 a od samého počátku zaměstnanci Správy KRNAP vymýšleli, vyráběli a do terénu instalovali mnoho informačních cedulí. Za celou více než padesátiletou historii jich bylo nepřeberné množství od mnoha autorů, což odráželo mnoho různých přístupů a stylů. Snad jediným jednotícím prvkem bylo to, že tyto informační cedule byly v Krkonoších. Mohli jste vidět cedule dřevěné, plechové ručně malované, plechové smaltované, na sendvičových deskách, ručně vyřezávané, později i gravírované¹. Rozdílné byly technologie zpracování, tvary a materiál desek, ale i přístupy k tomu, co a jak návštěvníkovi sdělit. Jedna cedule popisovala ledovcovou morénu, jiná betonový bunkr z druhé světové války, další osudy komika Vlasty Buriana na Hřibčích Boudách. Moc se neřešilo to, co mají cedule v návštěvníkovi zanechat, aby to pomohlo Krkonošskému národnímu parku. Vznikaly s velkým nadšením a dle nejlepších znalostí autorů v té době. Infocedule v Krkonošském národním parku připomínaly Babylon s mnoha lidmi, kteří si nerozumějí, protože každý mluví jiným jazykem.

SLÁVA DIKTATUŘE

Na začátku roku 2014 jsme došli k závěru, že by nebylo špatné udělat pomyslný „reset“ všech informačních cedulí Správy KRNAP a začít znovu s novým jednotným designem, zpracováním i koncepcí interpretace. Díky fondům z Evropské unie se na podobné projekty dají sehnat slušné peníze. S nápadem na kompletní obnovu informačních cedulí jsme na začátku roku 2014 zašli za ředitelem Správy KRNAP, kterým byl v té době Ing. Jan Hřebačka, člověk téměř vždy otevřený rozumné diskuzi. Velmi rychle však zamítnul návrhy na cedule na moderních

sendvičových deskách, které umožňují tisk fotek, grafů, kreseb i map. „Cedule budou dřevěné. Jsme národní park, máme na to technologii“, rozhodl bez velké debaty. To, co zprvu vypadalo jako obrovské omezení možností, se později ukázalo jako velmi prozíravé.

Nejprve bylo nutné vytvořit grafický manuál, který by sjednotil vzhled. Grafik David Škodný ze [studia 2123design](#) z Hradce Králové strávil pár hodin u gravírky v pracovišti dřevovýroby Správy KRNAP, aby přesně pochopil, jak gravírka pracuje, a mohl navrhnout vyrobitelné obrázky a umístit text. Není to až tak samozřejmé, jak by se mohlo zdát. Není jedno, zda gravírka odfrézuje pouze obrys obrázku nebo odfrézuje obrázek v celé ploše. První přístup bude trvat pár minut (a bude stát pár korun), druhý pár hodin (a bude stát pár set korun). Grafik také přišel s klíčovým omezením množství textu. Písmenko gravírované frézou do dřeva musí být větší než 10 mm a vzdálenost písmenek od sebe musí být větší, než při tisku na plakát. Jinak se dřevo bude vylamovat a písmenka kazit. Z toho ale vyplývá, že se písmenek na informační tabuli moc nevejde. V hlavním sdělení jich může být pouze 600 včetně mezer. To znamená, že autor musí důkladně zvážit, co chce na informační ceduli napsat. Začaly tedy vznikat cedule, které mají málo textu a jsou méně odpudivé než ty, které autora neomezují v literárním rozmachu s mnoha erudovanými, sofistikovanými a nestravitelnými termíny v dlouhatánských nudných pasážích.

VÍME, CO VLASTNĚ CHCEME?

Malé množství textu znamenalo si dobře rozmyslet, co vlastně infocedule má sdělit. Měl by tam být výčet těch nejvýznamnějších druhů rostlin, které rostou v okolí (a které

¹ Gravírka je počítačem řízená frézka, která do desky laserem vypálí nebo malou frézou vybrousí jakýkoliv tvar.

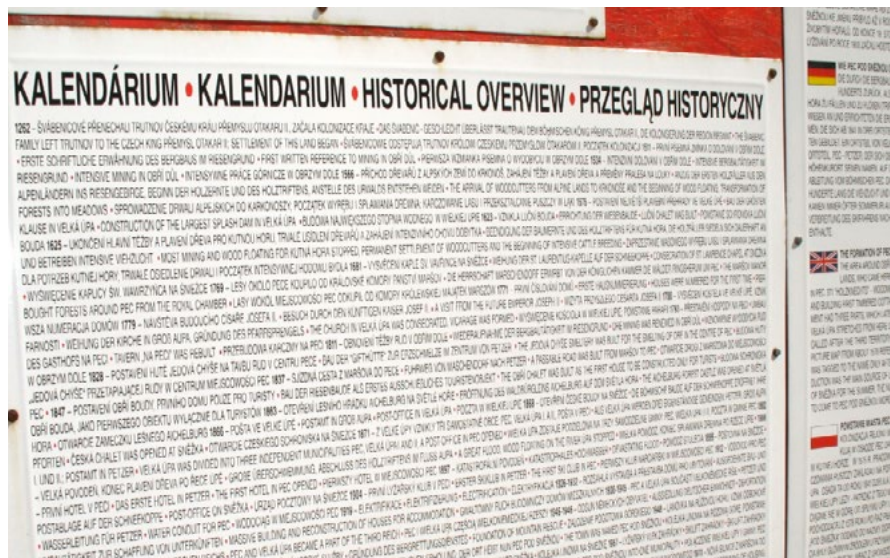
pravděpodobně 99 % návštěvníků stejně nepozná)? Nebo by na ní mělo být něco třeba o veledůležitém koloběhu dusíku v půdě? Nebo snad eroze půdy? Základním úkolem autora infocedule je přesně si stanovit, co si má návštěvník po přečtení cedule myslet, nebo lépe dělat (nebo nedělat). Má znát taxonomii smrku? Nebo to, že kůrovec v „pěkném“ lese neškodí? Má vědět to, že na Dvoračkách v 17. století umřel velbloud doprovázející králověhradeckého biskupa Jana z Talemberka na jeho pouť k vysvěcení pramene Labe? Nebo to, že velblouda pravděpodobně zabilo pro Krkonoše typické drsné počasí, které vytváří jedinečnou tundu na krkonošských hřebenech (a kvůli níž byl v Krkonoších vyhlášený národní park)? V Krkonoších bylo v roce 2017 neuvěřitelných 11,4 milionů lidí. Většina z nich netuší, proč Krkonošský národní park vůbec je, co ho nejvíc trápí a jak mu může pomoci. Tedy, není čas na blbosti. Je nutné se snažit říct, čím je KRKONAP jedinečný, a přesvědčit návštěvníky o tom, že je nutné dodržovat nějaká pravidla, jinak o KRKONAP všichni přijdeme.

INFORMACE VERSUS EMOCE

Informační cedule by neměl dělat odborník na to, co cedule vysvětluje. Velmi často je přesvědčený o tom, že se o dané problema-

Příklady špatné praxe – stará infocedule z Naučné stezky Černoohorské rašelinisté. Psát o svatém Hubertovi v lese je v pořádku. Ale budme upřímní, budete se kochat fantastickým výhledem nebo čistě dobřemíněnýmáledlouhým text? A vůbec, kdo investoval svůj čas a peníze do tvorby této cedule? Foto Michal Skalka

Příklady špatné praxe – infocedule z vycházkové cesty Okolo Pece. Autor zatížen obrovskou erudicí, ke škodě návštěvníků. Kdo by to přečetl až do konce a zapamatoval si to? Foto Michal Skalka

tice musí napsat všechno, protože jen tak to návštěvník pochopí správně. Odborníkova erudice by utrpěla, když problém zjednodušil a vypustil odborné výrazy. Odborník však průměrného návštěvníka silně přecení. Nedělejme si iluze o tom, že i dobrý student biologie na gymnáziu si po 20 letech praxe v bance bude pamatovat co je *orogen* nebo *biodiverzita*. Bez urážky kokoholives, průměrný návštěvník má v interpretovaném oboru znalosti na úrovni žáka sedmé třídy. Tak to s námi prostě je. Pokud budýing chceme něco odborného interpretovat, musíme být na stejné úrovni jako po sedmém základní školy. Odborník návštěvníka utluče suchými fakty. Návštěvník si bude pamatovat jen to, že problém je asi strašně složitý a autor bude určitě veliký znalec. Škoda. Lépe než strohá fakta, fungují emoce. Posuďte sami, který text si lépe zapamatujete:

- *Veratrum album* obsahuje toxický veratrin, a jeho letální dávka pro průměrného dospělého muže je obsažena ve 2 g sušeného oddenku;
- nebo
- 2 gramy sušeného oddenku kýchavice bílé zabijí dospělého chlapa!

Pokud si návštěvník bude něco z informační cedule pamatovat, bude to něco spojeného s emocemi.

KAUZA LIŠKA

Strážčům Správy Krkonošského národního parku se povedl v Harrachově docela pěkný kousek. Potřebovali odklonit aspoň část návštěvníků korzujících po asfaltce z Harrachova

va podél Mumlavy k Mumlavskému vodopádu. Jezdí po ní rodinky s dětskými kočárky, pěšáci a trasa je dokonce vyznačena jako vozíčkářská. Dopravní situace na této cestě někdy připomíná lada (s mírnou nadsázkou) pražskou Jižní spojkou. Nepomohly šipky navádějící turisty na lesní chodník vedoucí k vodopádům malou oklikou. Strážci proto vymysleli a udělali jednoduchou, a tím i geniální naučnou stezku zvanou Liška. Na „objížďce“ instalovali několik zastávek vybavených infocedulí a herním prvem. Tím bylo několik klád na cestě nebo hromada balvanů. Opravdu nic složitého. Infocedule pak naváděly dítka, aby si zkusila být na pár okamžiků liškou. Třeba: „Liška si značkuje svůj revír na vyvýšeném místě. Vylez na kámen a zjist, jestli tam liška zanechala svoji značku.“ Stezka měla velký úspěch jak u návštěvníků, tak u strážců. Rodinky s dítky využívaly podstatně méně asfaltku k Mumlavskému vodopádu a chodily si zahrát na Lišku. S jednoduchými herními prvky se ale objevil jeden zásadní problém. V okamžiku, kdy správce řekne, aby dítko vylezlo na kámen, udělá z něj herní prvek. Je jedno, zda to je hromada kamení nebo sofistikovaná houpačka. Herní prvky neměly certifikát bezpečnosti, což znamená, že když z prvku spadne dítko, může za to správce prvku, nikoli malý nešika. Většinou rozhoduje právě ten papír. Aby toho nebylo málo, nestačí certifikovat herní prvek, ale také jeho technický náskres, instalaci a každoroční údržbu. Certifikovaný herní

Příklady dobré praxe – Křížová cesta na Starou horu v Temném dole. Křížové cesty jsou příkladem skvělé interpretace. Jsou jednoduché, bez textu, mají silný příběh a provokují k přemýšlení. Takové by měly být naučné stezky. Foto Michal Skalka

prvek nestojí pár stokorun, ale mnoho párů tisícikorun. Tedy žádná dětská hřiště nebo tělocvična v Krkonoších dělat nebudeme. Herním prvkem může ale být i nějaký kvíz, skládačka a podobně. Lámat hlavu hlavolamem nám ještě nikdo nezakázal.

DOBŘÍ OBRÁZEK JE LEPŠÍ NEŽ 1 000 SLOV

Šesti sty znaky včetně mezer se toho moc vyjádřit nedá. Dobrý obrázek toho řekne víc a rychleji. Také přitáhne pozornost návštěvníka a měl by ho vyprovokovat, aby si textík přečetl. Infoceduli totiž návštěvník nečte od levého horního rohu do pravého spodního – jako knihu. Prohlíží si ji jako titulní stranu bulvárního plátku. Pokud ho zaujme obrázek, hledá nadpis, pokud ho zaujme nadpis, čte dál. Autor infocedule má pouhé 3 vteřiny na to, aby návštěvníka zaujal. Když se mu to nepovede, může si psát, co chce, a nikdo to číst stejně nebude. Z toho ale vyplývá to, že vzhled infocedule musí být dostatečně provokativní. Musí přitáhnout pozornost návštěvníka tak, aby ho v ten okamžik nezajímala svačina v batohu nebo rozvázaná tkanička. Jistě, textík musí být krátký a srozumitelný. Nesmí hýřit nezapamatovatelnou latinou svědčící

o odborné erudici a kompetenci kvalifikovaného autora a spoléhat na to, že každý návštěvník je také univerzitním profesorem v daném oboru. Na jedné infoceduli kdesi v jihozápadních Čechách se můžete dozvědět, že *granitoidy vznikaly během variského orogénu...* Četl to někdo dál? Návštěvníci nejsou chytrí nebo hloupí. To jen cedule jsou zajímavé nebo nezajímavé.

GENIÁLNÍ VZHLED NESTAČÍ

OK, autor připravil skvělý vzhled infocedule, grafik mu připravil provokační obrázek a stejně se u infocedule nikdo ani nezastaví. Čím to může být? Důležité pro to, aby lidi infoceduli věnovali pozornost, není jen samotná cedule, ale také její umístění. Dovedeno *ad absurdum* – infocedule na zastávce, kde lidi čekají na autobus, bude asi víc čtená než ta, která je uprostřed cyklostezky padající ze strmého kopce, kde jde cyklistovi o život. Nečetl by ji ani, když by se o ni přerazil a byla o ni opřená spoře oděná dívka/mladík. Jsou také cedule, které popisují úžasný výhled, který by někde byl (kdyby tam nebyla informační cedule, popisující úžasný výhled). I v případě infocedulí platí, že je důležité být ve správnou dobu na správném místě.

JAK V KRKONOŠÍCH OSLOVIT KOREJCE

Na Stezce korunami stromů Krkonoše jsou všechny texty pouze v češtině a v angličtině. Na Stezku ale přijede hodně Poláků

a Němců, kteří mohou být jazykovými mutanty znevýhodnění. Pokud si u pokladny řeknou o vstupenku jinak než česky, dostanou malý lístek s QR kódem, pod kterým je skrytá malá aplikace Multilingua do mobilu². Když pak mobil s instalovanou a otevřenou aplikací namíří na infoceduli, objeví se jim na displeji text přeložený do polštiny nebo němčiny, podle toho, jakým jazykem se svým mobilem komunikují. Aplikace nabízí úžasné možnosti pro překlady infocedulí v terénu do téměř neomezeného množství jazyků, včetně korejštiny. Ta by představovala jen další sloupek ve zdrojové tabulce. Aplikace pracuje na podobném principu jako čtečka QR kódů. Tmavé a světlé body jsou tady seskupeny do písmen. Mobilu to je jedno, jak jejich rastr vypadá. Musí být čitelný a jedinečný. Přes tyto možnosti má ale pravděpodobně neodstranitelné limity – velký displej bude vždy podstatně menší, než průměrná infocedule a chytrý mobil nebudou mít nikdy všichni návštěvníci. Korejci je ale mají vždy :-)

ALE FUNGUJE TO?

Jedna věc je udělat skoro dokonalou ceduli, která se autorovi (a lidem z vedlejší kanceláře, kde sídlí účtárna) líbí, druhá věc je, zda infocedule funguje. Zjistit přitažlivost informačních cedulí je jednoduché. Autor infocedule sežene nějakého studenta na praxi nebo stážistu, posadí ho na pařez vedle cedule a nechá ho počítat lidi, kteří kolem cedule prošli a ty, kteří si ceduli přečetli.

Příklady praxe – překládací aplikace. Na Stezce korunami stromů Krkonoše si můžete stáhnout malou apku. Když pak namíříte chytrý telefon na ceduli, automaticky vám ji přeloží do polštiny nebo němčiny, podle toho, jakým jazykem s ním mluvíte. Foto Michal Skalka

² Technické řešení aplikace vyvinula společnost apqa s. r. o. (kontakt: Miroslav Papež, mirek.papez@gmail.com).

Příklady praxe – infocedule Správy KRNP. I když si pán na fotce ceduli nepřečetl, protože je Nor a cedule je jen v češtině, má cedule svůj význam. Deklaruje, že je tam někdo, komu záleží na návštěvnicích a něco pro ně dělá. Infocedule jsou dobrou i špatnou vizitkou zřizovatele. Foto Michal Skalka

Zda ji četli celou, se dá odhadnout podle toho, kolik je na ní textu a obrázků a podle toho, jak dlouho ji čte autorův kamarád. Poměr čtoucích a všech návštěvníků dá číslo. Michal Medek z Katedry environmentálních studií Masarykovy univerzity v Brně se svojí diplomantkou Janou Gregorovou v roce

2014 zkoumali mimo jiné i přitažlivost 14 náhodně vybraných panelů v Jihomoravském kraji. Přitažlivost jihomoravských infocedulí byla 9,4 %. V letech 2016 až 2018 jsme stejnou metodikou testovali 25 infopanelů na krkonošských naučných stezkách. Průměrná přitažlivost krkonošských cedulí

Příklady praxe – infocedule Správy KRNP. Do obrázku se vejde víc informací, než do textu. Obrázek může přitáhnout pozornost návštěvníka lépe, než text. Obrázek nepotřebuje překlad (popisky ano). Foto Michal Skalka

byla 27,4 %. Zdá se tedy, že krkonošské cedule jsou efektivnější. Ale... zaujmout návštěvníka vzhledem cedule je snadné. Otázkou je, zda si návštěvník po přečtení cedule myslí, nebo (ne)dělá to, co chtěl autor cedule. To se zjišťuje podstatně hůř. Návštěvníkům Krkonoš se cedule asi líbí. Jak fungují, ještě přesně nevíme.

KRAĎTE JAKO UMĚLEC

Název kapitoly jsem si vypůjčil od Austina Kleóna, autora stejnojmenné knihy. Základní myšlenkou je to, že zloděj někde najde cizí nápad a vydává ho jako svůj. Umělec se nechá nápadem inspirovat, přidá k němu svoje zkušenosti, povahu a vznikne nový nápad. Interpretace místního dědictví je úžasná disciplína, ve které se lidé pokoušejí těm druhým něco vysvětlit a nechat je něco zažít. Na světě jsou tisíce výstav, muzeí, naučných stezek, informačních cedulí nebo jen hezkých míst, na kterých někdo udělal třeba jen promyšlenou lavičku nebo vyhlídku. To je obrovská plejáda nápadů a příkladů dobré i špatné práce. V Česku existuje malé Sdružení pro interpretaci místního dědictví (SIMID), které spojuje lidi se zájmem o uvedený obor, autory výstav a naučných stezek. Párkrát za rok se sejdou, navštíví třeba muzeum, Dům přírody nebo návštěvnické středisko a večer rozeberou, jak si myslí, že zařízení fungovalo a co by se dalo vylepšit. Dobré to je – pokud najdou nějaké nedostatky, rozeberou je a diskutují jejich řešení. SIMID je otevřený všem, stačí se podívat na domovské stránky: www.dobrainterpretace.cz nebo FB profil Interpretace místního dědictví (www.facebook.com/SIMIDCR/) a projevit zájem.

K naučným stezkám v KRNP jsme vydali dvě brožury pro návštěvníky. V pdf formátu ke stažení je najdete tady:

- www.krnapp.cz/brozury

NĚKTERÉ DOPORUČENÉ ZDROJE

Kleon, A. (2011). *Kraď jako umělec*. Jan Melvil Publishing, ISBN 978-80-87270-36-3

Medek, M. et al (2016). *Naučné stezky: zpracování a hodnocení nepřímých interpretačních programů*, Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-8334-9

Ptáček, L. et al: *Jak pře(d)kládat svět*, Brno: Nadace partnerství, ISBN 978-80-904918-5-4

Reynolds, G. (2009). *Prezentace a ZEN*, Zonerpress, ISBN 978-80-7413-047-2